

Sagt om kommisjonen: intervjudata og foreløpige funn

Else Grete Broderstad og Eva Josefsen

Vi takker alle som velvillig har stilt opp til intervju med oss. I vår forskning er det særdeles viktig å få innsikt i hvordan aktører i kommisjonens omgivelser opplever kommisjonsarbeidet. Igjen, takk til alle som har delt sin innsikt med oss.

Innledning

Her skal vi presentere intervjudata basert på i overkant av 20 intervju. Dette er intervju med for det første personer i samiske og kvenske/norskfinske organisasjoner,¹⁵ for det andre personer med institusjonstilknytning, det være seg Sameting, kommunene, andre, og for det tredje enkeltaktører som har spilt en rolle i forbindelse med de åpne møtene arrangert som en del av kommisjonsarbeidet. Det er disse intervjuene vi skal gi et lite innblikk i. Utarbeidelsen av intervjuguidene har tatt utgangspunkt i kommisjonens mandat. Blant annet har vi spurt om informantenes syn på kommisjonens arbeidsmetode og hvordan samarbeidet beskrives og oppleves. Vi har også spurt om de åpne møtene og om forventninger til kommisjonsarbeidet. Vi arbeider med materialet nå, det vil si at det ikke er ferdig analysert. Derfor er dette en deskriptiv presentasjon mer enn det er en analyse, som er strukturert ut ifra hva de vi intervjuet har tatt opp.

Vi skal si noe om tre forhold. For det første vektlegger vi organisasjons- og institusjonsaktørenes erfaringer med samarbeidet med kommisjonen og hvilke forventninger de hadde til kommisjonsarbeidet. For det andre nevner vi litt om hva som er aktørene sine erfaring med de åpne møtene. Til slutt nevnes helt kort hvilke forventninger det er til kommisjonens sluttrapport.

Om organisasjons- og institusjonsaktørenes forventninger til samarbeid og prosess

Det vi her presenterer om erfaringer med samarbeidet med kommisjonen, er basert på en gjennomgang av intervjuer som vi har gjort i kommisjonen sitt institusjonelle og organisatoriske omland. Det betyr at det er stemmer i kommisjonen sine omgivelser som uttrykkes i intervjuene. Selv om vi presenterer det informantene har sagt om temaene samarbeid og forventninger, har vi som forskere gjennomgått intervjumaterialet og identifisert det vi mener er utsagn om samarbeid og forventninger. Det betyr at vår presentasjon er preget av de «forskerbrillene» vi har på. Fortsatt bearbeider og analyserer vi materialet og flere intervju gjenstår. Flere av poengene som vil trekkes fram her, vil derfor kunne bli utdypet og re-fortolket på det senere tidspunkt i forskningsarbeidet avhengig av nye opplysninger.

Hva sier så informantene om samarbeid? Flere av disse framhever at det ble etablert et godt samarbeid mellom Sametinget og Norske kveners forbund allerede før kommisjonen ble oppnevnt, altså i forbindelse med Stortingets arbeid med å etablere en kommisjon. Dette samarbeidet beskrives som en styrke. Samtidig viser intervjuene at det ikke er et systematisk samarbeid mellom disse to partene i perioden med kommisjonens pågående arbeid. Men flere informanter trekker fram at det etablerte samarbeidet vil kunne bli viktig igjen, og få betydning når sluttrapporten legges fram. Alle informantene forteller at de samarbeider med kommisjonen gjennom at de har hatt separate møter med representanter for kommisjonen. På disse separate møtene har institusjoner og organisasjoner kommet med innspill til kommisjonen, herunder innspill til fortolkningen av kommisjonens mandat, kommisjonens konkrete arbeid og til hvordan arbeidet bør organiseres. Flere

¹⁵ I dette intervjumaterialet er ikke skogfinske stemmer tatt med. Disse vil bli inkludert i vårt videre arbeid.

av informantene uttrykker imidlertid at det hadde vært ønskelig å få vite om og hvordan innspillene har blitt fulgt opp. Kommisjonen kunne gitt systematiske tilbakemeldinger på hvordan innspill blir håndtert, om de blir tatt hensyn til og hvordan.

Når det gjelder samarbeid, forstått som et ønske om en større grad av aktiv inkludering i det pågående kartleggingsarbeidet, gis det uttrykk for ulike synspunkt. Et synspunkt er at det organiserte sivilsamfunnet burde medvirket mer aktivt, som et bidrag til at alle stemmer, alle grupper blir hørt, unge og gamle. Dette begrunnes med at kanskje ikke alle stemmer lar seg bli hørt. En annen tilnærming er at kommisjonen må få arbeide i fred, og at man må stole på at de gjør et grundig arbeid ut fra mandatet de har fått fra Stortinget. En tredje tilnærming er at man ikke ønsker en for tett relasjon til kommisjonen, slik at man ikke er for tett bundet til kommisjonens eventuelle konklusjoner og forslag til tiltak. Intervjuene viser altså at det er ulike syn på hvor vellykket samarbeidet med kommisjonen er, både med hensyn til omfang, ønske om tettere samarbeid og samarbeidets karakter.

Den andre dimensjonen er forventningen til prosessen. Gjennomgang av intervjumaterialet avspeiler mange forventninger til prosessen. En forventning som nesten alle trekker fram, er muligheten til å fortelle sin historie. De fleste understreker betydningen av at folk har fått denne muligheten til å fortelle sine personlige historier og erfaringer til kommisjonen. Dette er åpenbart viktig, og samtidig en sentral del av kommisjonens sitt arbeid og mandat. En annet forhold ved prosessen påpekt av de fleste, er spørsmålet om representativitet. Det er særlig fraværet av sørsamisk og kvensk representasjon i kommisjonen som tas opp. Kommisjonen er i all hovedsak satt sammen av akademikere som omtales som eksperter. Flere informanter viser til at kommisjonen burde hatt redskaper som kunne sikret at ulike gruppers stemmer ble organisert inn i arbeidet. Som illustrasjon nevner flere en styrking av sekretariatet, samt bruk av referansegrupper eller fokusgrupper.

En av informantene viser til at kommisjonen består av godt voksne mennesker, og at en referansegruppe bestående av ungdom satt sammen fra de ulike gruppene, kunne bidratt til å bringe inn ungdomsperspektiver i arbeidet. Dessuten nevnes en annen og lignende forventning om åpne prosesser. For eksempel uttrykker en informant overraskelse over at kommisjonsmedlemmene med høy integritet, lang erfaring og mye kunnskap, ikke i større grad har uttalt seg i offentligheten om arbeidet de gjør. Det gis videre uttrykk for en forventning om at kommisjonens sitt arbeid skulle vært en sentral del av den offentlige debatten og at kommisjonen skulle bidratt til å holde debatten varm. Men ikke alle ser dette behovet og mener at de ikke forventet at kommisjonsarbeidet skulle skape en offentlig debatt. Flere informanter trekker fram forventninger om at kommisjonens arbeid i større grad også burde rettet seg mot majoritetsbefolkningen fordi mandatet også omfatter majoritetsbefolkningen. Så langt om samarbeid og forventninger til prosessen. Et annet hovedtema som tas opp, er enkeltaktørers og organisasjons- og institusjonsaktørenes erfaringer med de åpne møtene.

Om erfaringer med de åpne møtene

Kommisjonen har vektlagt behovet for de åpne møtene. Behovet for slike møter var blant annet basert på erfaringene gjort i forbindelse med Sametingets og Norske kveneres forbunds åpne møter vinteren 2018. Vi har intervjuet enkeltaktører som i lys av sin rolle som ildsjeler og lokale ressurspersoner har initiert åpne møter ved at de har henvendt seg til, og invitert kommisjonen til å komme på besøk. Rollen som lokal arrangør er også noe organisasjons- og institusjonsaktørene påtok seg. Når det gjelder deltakelsen på de åpne møtene, synes det ut fra hva informantene beskriver, å være flest samer og kvener som deltar avhengig av hvor møtene er. Noen steder deltar også nordmenn, selv om det er mer sjeldent, og det uttrykkes av noen som en mangel. Samtidig nevner flere at fordi de fleste til stede ikke er nordmenn, er det tryggere å delta. Selv om det synes å være et relativt godt oppmøte, nevner noen at de hadde forventet at det var flere som deltok, både av samer og kvener.

Mange påpeker liten medieinteresse, og de er skuffet over mediedekningen når det gjelder de åpne møtene. Flere av de vi intervjuet, beskriver at planleggingen og gjennomføringen av de åpne møtene fungerte godt, og at det hadde vært et godt samarbeid med kommisjonen. I forkant av møtene delte kommisjonen en mal for møtene med de lokale arrangørene, og i samråd med kommisjonen fant de lokale arrangørene blant annet fram til personer som bidro med innlegg på møtene. Andre peker på at rammene rundt de åpne møtene var for stramme. De opplevde at møtene for strukturerte og for regisserte, og at mye av møtetiden ble brukt til standardinformasjon fra kommisjonens side. Noen bekymrer seg for at kanskje særlig eldre kan ha vært for tilbakeholden med å ta ordet på disse møtene. I tillegg nevnes det at selv om de individuelle historiene er viktige, var formen på de åpne møtene slik at det ikke ble åpnet opp for felles fortellinger eller kollektive fortellinger knyttet til de ulike stedene og områdene. Andre peker på at de hadde ønsket seg mer diskusjon på møtene, både mellom kommisjonen og de som var til stede, men også mellom kommisjonsmedlemmene som deltok. Dermed kunne det blitt lagt litt mer til rette for diskusjon, og ikke så mye informasjon som noen sier. Til slutt så var det noen som ytret ønske om at det hadde vært fint om kommisjonen hadde meldt tilbake for å oppdatere på status og på hvor langt de var kommet i prosessen; hva var kommet ut av møtene?

Forventinger til resultat

Vi har omtalt forventninger til prosess og kommisjonens arbeid. I tillegg uttrykker informantene store forventninger til kommisjonens sluttarbeid. Man håper kommisjonens arbeid skal klargjøre hva fornorskningen innebar og hvordan de ulike områdene ble påvirket. Det fokuseres på et ønske om å gjenopprette mye av det som har gått tapt, et økt fokus på betydningen av fornorskningen for de yngre og kommende generasjoner. Det forventes en større samfunnsdebatt og et tydeligere engasjement. Håpet er at arbeidet skal bidra til større synliggjøring av det kvenske/norskfinske, herunder dokumentasjon av historie og kulturminner. Kommisjonsarbeidet forventes å bidra til gode argumenter for ytterligere tiltak som språklig revitalisering, mer ressurser til barnehage/skole, større satsning på samiske og kvensk/finsk språk, nødvendige og omfattende voksenopplæringstiltak, voksenopplæringsprosesser og også en ny giv på de ulike rettighetsområdene.

Her har vi gitt en beskrivelse av hva våre informanter har sagt om kommisjonen og kommisjonens arbeid. Vi er nå i gang med å analysere materialet også basert på det øvrige datatilfanget som vi har. Kommisjonen leverer sin sluttrapport 1. juni 2023, og vår forskning vil fortsette etter slutføringen av kommisjonens arbeid. Vi vil da studere reaksjonene på sluttrapporten og analysere disse i lys av de erfaringer organisasjoner, institusjoner og enkeltaktører har gjort seg under kommisjonsarbeidet. Dessuten har våre data, analyser og forskning relevans utover rammen for den konkrete norske sannhets- og forsoningskommisjonen. Forskingen vår kan bidra til innsikt i hvordan denne type ekspertkommisjoner forholder seg til, og samhandler med urfolk og nasjonale minoriteter, og om og hvordan de ulike aktørene i kommisjonens omland, utvikler eierskap til slike sannhets- og forsoningsprosesser.